

Thành Quả Thay Vì Thành Tích

Nguyễn Đình Thắng

Nhiều hoạt động trong cộng đồng của chúng ta nghe thì rầm rộ nhưng thực chất lại rất ít hiệu quả. Một trong những lý do là sự lẫn lộn thành tích với thành quả. Hai khái niệm này nghe gần nhau nhưng lại rất khác nhau.

Sự lẫn lộn này đưa đến tình trạng "làm cho có," "thổi phồng," và "đánh trống bỏ dùi" vẫn thường thấy trong cộng đồng chúng ta.

Phân biệt thành tích với thành quả

Trước khi bàn thêm về hai khái niệm này, tôi xin bàn về mối liên quan giữa mục đích và hành động.

Mục đích thường trừu tượng trong khi hành động lại rất cụ thể. Muốn tránh tình trạng mục đích một đằng mà hành động một nẻo, thì phải có gạch nối ở giữa. Đó là những mục tiêu cụ thể và đo lường được. Nói cách khác, phải "cụ thể hoá" mục đích thành các mục tiêu đo lường được, và dựa vào các mục tiêu này để chọn hành động sao cho phù hợp. Xin lấy một ví dụ. Một thí sinh có mục đích thi đậu Tú Tài, thì mục tiêu sẽ phải là điểm thi trên trung bình cho từng môn học đòi hỏi. Dựa vào đó, cậu ta có thể lập thời khoá biểu học tập và ôn luyện cho chính mình để làm sao đạt mục tiêu.

Trong tiếng Mỹ, mục đích là "goal" và mục tiêu là "objective". Nay xin bàn đến thành tích và thành quả (outcome).

Thành tích ở đây hiểu là các hành động (actions) và sản phẩm (outputs). Hành động thì như biểu tình, hội thảo, họp báo; còn sản phẩm thì như bài viết, biểu ngữ, tuyên ngôn. Đó là dùng ví dụ trong các sinh hoạt đấu tranh trong cộng đồng của chúng ta.

Thành quả (outcome) là chỉ dấu đo lường mức độ đạt mục tiêu. Chẳng hạn đối với thí sinh Tú Tài, việc dự thi là hành động, còn bài nộp là sản phẩm. Cả hai đều là thành tích, không phải là thành quả. Điểm của bài thi quyết định việc đậu hay rớt, do giám khảo chấm, mới là thành quả; nó đo lường không chỉ bài thi mà là khả năng tích lũy trong 12 năm ròng đi học của thí sinh.

Án định được mục tiêu hành động là điều tối quan trọng để đạt thành quả nhưng lại thường bị sao lãng. Thiếu mục tiêu rõ ràng thì hành động sẽ vu vơ và vô hiệu quả. Một học sinh quyết

tâm thi Tú Tài nhưng chỉ lo học âm nhạc thì cái rớt cầm chắc trong tay. Đàn hay, hát hay là điều rất tốt nhưng hoàn toàn vô ích so với mục đích lấy bằng Tú Tài.

Trong ý nghĩa đó, thành tích chỉ hữu ích nếu là phương tiện để đạt thành quả.

Còn như tạo thành tích chỉ để tạo thành tích thì đó là tình trạng "làm cho có làm" mà không biết rõ mục đích là gì, khá phổ biến trong cộng đồng chúng ta. Tôi đã từng thấy nhiều người tuyên bố tranh đấu cho dân chủ ở Việt Nam nhưng chỉ thuần trung dẫn thành tích như số người tham dự biểu tình, số lần hội thảo, số lượng bài viết, số lần phát biểu hay đọc diễn văn, số lần vào ra Quốc Hội hay trụ sở Liên Hiệp Quốc, v.v. mà không hề nêu ra mục tiêu và chứng minh rằng những hoạt động của họ đáp ứng mục tiêu như thế nào.

Quá nệ thành tích thì dễ mang tâm lý thổi phồng hành động hay sản phẩm của mình, như thí sinh tả oán rằng đã học thâu đêm suốt sáng, hay khoe khoang rằng đã học thầy giỏi trường khó.

Chỉ có thành tích mới dễ thổi phồng và đánh bóng. Còn thành quả thì khó mà thổi phồng vì do người khác đánh giá, như chất lượng của bài thi là do vị giám khảo thẩm định. Trong cộng đồng chúng ta, bệnh thổi phồng thể hiện qua sự báo cáo gấp nhiều lần hơn so với sự thật về số người tham dự biểu tình, hội thảo (và khi số người tham dự quá ít, cho dù có tăng lên nhiều lần vẫn còn ít, thì chỉ tuyên bố khơi khơi rằng có "đông đảo" người tham dự); hay qua những bài diễn văn và tuyên ngôn nặng tính chất cường điệu. Muốn xét về thành quả thì chúng ta chỉ cần tự hỏi, chẳng hạn, số người tham dự đông hay ít, các lời tuyên bố hay hay dở đã tác động như thế nào đến chính sách ngoại giao của Hoa Kỳ đối với Việt Nam về mặt dân chủ và nhân quyền.

Một khi không có mục tiêu cụ thể thì "đánh trống bỏ dùi" là tình trạng đương nhiên vì hành động tách rời hẳn với mục đích. Kết quả là làm việc tùy hứng và thiếu định hướng, ưa hòa theo các vấn đề thời thịnh, ôm đồm nhiều việc chẳng ăn nhập gì với nhau, và hay cả nể nghe bạn bè rủ rê nhúng tay đây một tí, kia một tí.

Người dân phải đóng vai trò giám khảo

Thực ra, những nguyên tắc kể trên--phân biệt thành tích với thành quả, ấn định mục tiêu để định hướng hành động cho phù hợp với mục đích--đều là những điều rất căn bản và đơn sơ mà người dân thường đều biết áp dụng hằng ngày.

Một chủ tiệm chạp phô, với mục đích kiếm lời, biết rất rõ rằng mục tiêu là đông khách, là đắt hàng; còn trang trí cửa tiệm cho hào nhoáng, đăng quảng cáo cho rầm rộ, chỉ là phương tiện để đạt mục tiêu. Người phụ nữ tề gia nội trợ thì mục đích là lo cái mặc cho chồng, cái ăn cho con. Nhà hết gạo thì phải chạy cho ra gạo chứ không thể chỉ hạ quyết tâm và tuyên bố khơi khơi, hay ngồi nhà niệm thần chú. Những người tự đóng vai trò lãnh đạo trong cộng đồng, trong sinh hoạt xã hội hay đấu tranh, cũng phải có tinh thần thực tế như vậy.

Nhưng quan trọng hơn nữa là chính quần chúng phải phân biệt được thành quả với thành tích, đòi hỏi những người tự nhận vai trò lãnh đạo mỗi khi đề xướng công việc thì phải tuyên

bổ mục đích cho rõ ràng và phải nêu ra các mục tiêu cụ thể và đo lường được, và khi hoàn tất công việc thì phải chứng minh thành quả. Người dân phải đóng vai trò giám khảo, khi chấm thi không cần biết thí sinh học nhiều hay ít, đã học những thầy nào trường nào, có những biệt tài nào, con cái nhà ai... mà chỉ chấm điểm dựa vào chất lượng của bài thi đã nộp; điểm cao thì đậu, điểm thấp thì rớt.

Có vậy thì cộng đồng chúng ta mới từ từ khá lên được.

Nguyễn Đình Thắng
Virginia, ngày 23 tháng 2, 1998

Cước chú: Thành tích trong nghĩa thông dụng còn được hiểu là những thành quả trong quá khứ. Nệ thành tích theo nghĩa này lại đưa đến một vấn nạn khác: Nạn "hồng hơn chuyên" rất phổ biến ở Việt Nam sau năm 75, giành nhau làm thủ trưởng dựa vào số tuổi đảng hay chiến công mà bất chấp khả năng trước tình thế mới.